

Ed.

1028. Frumvarp til laga

[369. mál]

um Sementsverksmiðju ríkisins.

(Lagt fyrir Alþingi á 106 löggjafarþingi 1983—84.)

1. gr.

Sementsverksmiðja ríkisins hefur heimili sitt og varnarþing á Akranesi. Hún getur haft rekstur annarsstaðar eftir ákvörðun stjórnar verksmiðjunnar.

Verksmiðjan er í eigu ríkissjóðs en starfar sem sjálfstæð stofnun innan ríkisheildarinnar. Hún lýtur sérstakri stjórn eftir lögum þessum, undir yfirstjórn iðnaðarráðherra.

2. gr.

Hlutverk Sementsverksmiðju ríkisins er að framleiða, dreifa og selja sement, sem framleitt er úr innlendum og erlendum hráefnum, fyrir innlandan og erlendan markað.

Ennfremur annast verksmiðjan námarekstur og hráefnaöflun eftir þörfum. Heimilt er henni að annast rannsóknir og þróunarverkefni, svo og efnavinnslu, sem tengd er framleiðslu og sölu sements.

3. gr.

Stjórn Sementsverksmiðjunnar skal skipuð fimm mönnum, sem kosnir skulu hlutfallskosningu af sameinuðu Alþingi að afstöðnum almennum alþingiskosningum. Kosnir skulu jafnmargir varamenn.

Iðnaðarráðherra skipar einn hinna kjörnu aðalmanna, formann stjórnarinnar og annan sem varaformann. Sjálf kýs stjórnin sér ritara úr sínum hópi.

4. gr.

Stjórn Sementsverksmiðju ríkisins hefur með höndum alla stjórnun og rekstur fyrirtækisins svo og framkvæmdir þess og undirbúning þeirra.

Verksmiðjustjórninni er heimilt að taka lán til reksturs og framkvæmda og tekur ábyrgð á greiðslum og öðrum skuldbindingum fyrirtækisins. Þó skal jafnan leita samþykkis ráðherra ef fé er tekið að láni til stofnkostnaðar, nema að heimild til lántökunnar hafi verið veitt í fjárlögum eða með sérstakri lagaheimild. Til þess að skuldbinda verksmiðjuna þarf undirskrift þriggja stjórnarmanna.

5. gr.

Við Sementsverksmiðju ríkisins skulu starfa tveir framkvæmdastjórar, sem verksmiðju-stjórnin ræður. Annar þeirra fer með viðskiptamál fyrirtækisins og veitir því forstöðu í fjárhagslegu tilliti. Skal hann hafa lokið háskólaprófi í hagrænum fræðum eða hafa sambærilega menntun. Hinn framkvæmdastjórinn fer með stjórn tæknilegra málefna

verksmiðjunnar, þar á meðal stjórnun framleiðslu hennar. Skal hann hafa lokið verkfræðiprófi eða annarri sambærilegri tæknimenntun. Báðir framkvæmdastjórar hafa prókúrumboð fyrir fyrirtækið.

6. gr.

Framkvæmdastjórar annast í umboði verksmiðjustjórnarinnar, allan daglegan rekstur verksmiðjunnar og sitja þeir stjórnarfundum og eiga þar málfrelsi og tillögurétt. Stjórn Sementsverksmiðjunnar kveður nánar á um skyldur framkvæmdastjóra í erindisbréfum.

7. gr.

Ríkisendurskoðun annast endurskoðun reikningshalds verksmiðjunnar. Getur ríkisendurskoðandi ákveðið að fela sjálfstæðu endurskoðunarfyrirtæki að annast þá þjónustu og greiðir Sementsverksmiðjan allan kostnað af endurskoðunarstörfum.

8. gr.

Verksmiðjan er undanþegin öllum sköttum og opinberum gjöldum nema fasteignaskatti og landsútsvári, eftir lögum um tekjustofna sveitarfélaga.

Reikningsár verksmiðjunnar er almanaksárið. Skulu reikningar sendir iðnaðarráðherra að lokinni endurskoðun, áritaðir af stjórn, framkvæmdastjórn og ríkisendurskoðanda. Reikningar skulu birtir í Stjórnartíðindum.

9. gr.

Skylt skal Sementsverksmiðju ríkisins að gera allar nauðsynlegar varúðarráðstafanir, sem við verður komið, til þess að hindra að starfsemi verksmiðjunnar valdi tjóni á umhverfi sínu og fullnægja skal hún reglum um öryggi starfsmanna og vernd á heilsu þeirra á vinnustað. Skal þess gætt, að framkvæmdir og rekstur verksmiðjunnar sé í samræmi við gildandi lög um hreinlæti á vinnustað og þá staðla, sem settir eru samkvæmt því. Ennfremur skal þess ætíð gætt, að öll starfsemi á vegum verksmiðjunnar sé í samræmi við núgildandi og síðari lög um mengunarvarnir og náttúruvernd.

10. gr.

Við Sementsverksmiðju ríkisins skal starfa samstarfsnefnd stjórnar verksmiðjunnar og starfsmanna hennar. Í nefndinni skulu eiga sæti báðir framkvæmdastjórar verksmiðjunnar og stjórnarformaður. Starfsmenn verksmiðjunnar kjósa úr sínum hópi þrjá fulltrúa í nefndina. Hlutverk samstarfsnefndar er að efla samstarf verksmiðjunnar og starfslíðs hennar, gera tillögur um aðbúnað, heilbrigði og öryggi starfsmanna og veita ábendingar sem horfa til aukinnar hagkvæmni í rekstri fyrirtækisins.

11. gr.

Reglugerð um nánari rekstur og starfsemi verksmiðjunnar setur ráðherra að fengnum tillögum stjórnar verksmiðjunnar.

Lög þessi öðlast þegar gildi og falla jafnframt úr gildi lög nr. 35/1948 ásamt nr. 7/1961.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Hinn 24. nóvember 1983 skipaði iðnaðarráðherra þriggja manna nefnd til þess að semja frumvarp til laga um Sementsverksmiðju ríkisins, og er lagafrumvarp þetta samið af

þeirri nefnd. Frumvarpið er lagt fyrir Alþingi til kynningar og verður lagt fram á ný í haust.

Í nefndinni áttu þeir sæti: Ásgeir Pétursson bæjarfógeti, sem jafnframt var skipaður formaður nefndarinnar, Björgvin Sigurðsson hæstaréttarlögmaður og Eiríkur Tómasson hæstaréttarlögmaður.

Enn eru í gildi lög nr. 35/1948, með breytingum, sem gerðar voru með lögum nr. 7/1961, er varða í reynd einungis kjör stjórnarmanna. Lögin frá 1948 eru nánast heimildarlög fyrir ríkisstjórnina til þess að láta byggja sementsverksmiðju. Er því orðið tímabært að setja verksmiðjunni heildarlög um rekstur hennar og stjórnun. Áður hefur verið skipuð nefnd til þess að semja lög um Sementsverksmiðju og skilaði hún frumvarpi árið 1970. Ekki varð það frumvarp þó að lögum.

Frumvarpi þessu er ætlað að leysa af hólmi fyrrgreind heimildarlög og setja fyrirtækinu varanlegan starfsgrundvöll. Er því í þessu lagafrumvarpi að finna ýmis nýmæli um rekstur og stjórnun, atriði er varða fjármál, öryggismál, heilbrigðiskröfur, ráðstafanir gegn mengun og önnur sambærileg efni.

Síðastliðið sumar voru liðin 25 ár, aldarfjórðungur, frá því að verksmiðjan tók til starfa og verður því að telja samningu frumvarps þessa mjög tímabæra ráðstöfun.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Í þessari grein lagafrumvarpsins er réttarstaða fyrirtækisins skýrgreind. Er það gert með svipuðum hætti og nú er í gildandi lögum um ríkisstofnanir, sbr. t. d. 1. og 2. gr. laga nr. 11/1961 um Landsbanka Íslands. Verður að telja brýna þörf á því að staða verksmiðjunnar í ríkiskerfinu sé skýrt afmörkuð. Þá þykir rétt að tilgreina heimilisvarnarþing fyrirtækisins, þannig að eigi fari milli mála hvar lögkröfur séu settar fram á hendur fyrirtækinu enda hefur það aðsetur og rekstur í fleirum en einu lögsagnarumdæmi.

Um 2. gr.

Í þessari grein er skilgreindur tilgangur fyrirtækisins í samræmi við þær horfur, sem eru á starfsemi þess í framtíðinni.

Ljóst er að aðalverkefni fyrirtækisins er að framleiða sement. En vissulega er og verður nauðsynlegt að verksmiðjan annist flutning á framleiðslu sinni, einkum ósekkjuðu sementi. Þá þykir rétt að hafa í lögunum heimild fyrir verksmiðjuna til þess að afla sér hráefna til framleiðslunnar, innanlands og utan. Námarekstur fer nú fram á vegum verksmiðjunnar, þar sem er líparitnáman í Hvalfirði. Heimild til efnavinnslu tengda sementsframleiðslunni myndi t. d. ná yfir framleiðslu annarra efna en sementi úr hráefnum verksmiðjunnar. Auk þess kæmi til álita að framleiða önnur efni eða vörur úr öðrum efnum, sem tengjast sementsnotkun. Óhjákvæmilegt er að hafa heimild til þess, að á vegum verksmiðjunnar séu stundaðar rannsóknir, sem tengjast verksmiðjurekstrinum, bæði í því skyni að bæta gæði framleiðslunnar eða auka hana. Ekki er sú heimild á neinn hátt því til fyrirstöðu að verksmiðjan geti falið öðrum slíkar rannsóknir, svo sem t. d. Rannsóknarstofnun byggingar- iðnaðarins eða öðrum sambærilegum stofnunum.

Um 3. gr.

Í þessari grein er fjallað um stjórn fyrirtækisins. Er þar um óbreyttar reglur að ræða frá því sem verið hefur síðan lög nr. 7/1961 voru samþykkt á Alþingi, nema að því er varðar kosningu varamanna. Svo og að kosning fari fram að afstöðnum almennum alþingiskosningum. Í eldri lögum var ekki gert ráð fyrir kjöri varamanna, en ástæða þykir til þess að bæta nú

úr því. Sama er að segja um stöðu formanns. Gert er ráð fyrir að iðnaðarráðherra skipi formann, eins og verið hefur, en nú er ennfremur gert ráð fyrir því að framvegis verði skipaður varaformaður úr hópi hinna kjörnu aðalmanna.

Nýmæli er það í lögnum að stjórnin kjósi sér sjálf ritara en í reynd hefur málum verið skipað með þeim hætti um langt skeið.

Um 4. gr.

Í greininni er fjallað um heimildir fyrirtækisins til lántöku innanlands og utan, til almennra þarfa og til stofnframkvæmda. Er svo frá gengið að ríkissjóður verði ekki skuldbundinn af lántökum vegna stofnkostnaðar, og er þar átt við meiriháttar framkvæmdir eða breytingar á mannvirkjum, nema samþykki ríkisstjórnar liggja fyrir á grundvelli fjárlaga eða almennra laga.

Um 5. gr.

Þessi grein geymir ákvæði um framkvæmdastjórn fyrirtækisins. Er með þessu ákvæði staðfest það fyrirkomulag, sem í reynd hefur verið viðhaft í meira en áratug, að framkvæmdastjórar séu tveir. Fer annar þeirra með forstöðu fjármála og viðskiptamála en hinn með forystu um tæknimál og framleiðslustörf.

Um 6. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 7. gr.

Fram að þessu hefur endurskoðun verið svo háttáð að sérstakur löggiltur endurskoðandi hefur annast almenna endurskoðun. Ennfremur hefur ráðherra skipað tvo endurskoðendur, sem endanlega ganga frá reikningum áður en þeir eru staðfestir af verksmiðjustjórn.

Hér er gert ráð fyrir, að Ríkisendurskoðun annist endurskoðunarstörf. Þá verður heimilt að ríkisendurskoðandi feli áfram löggiltum endurskoðanda að annast þessa þjónustu enda greiði verksmiðjan allan kostnað endurskoðunarstarfa.

Um 8. gr.

Reikningsár verksmiðjunnar er almanaksárið. Skal stjórnin gera reikningsskil fyrir hvert starfsár svo fljótt sem verða má, enda ljúki endurskoðun fyrir apríllok ár hvert. Í greininni er skýrgreint í hvaða búningi reikningar skuli berast iðnaðarráðherra.

Um 9. gr.

Hér eru lagðar skyldur á verksmiðjustjórnina að gera allar þær varúðarráðstafanir, sem við verður komið til þess að hindra að verksmiðjureksturinn valdi tjóni á umhverfi sínu. Þá er lögboðið að gætt verði öryggis og hollustuhátta á vinnustað.

Um 10. gr.

Þess er að vænta að ávallt komi fram málefni, sem varða samskipti verksmiðjustjórnar og starfsmanna. Æskilegt er að hafa skýr ákvæði um hvernig með slík mál skuli fara og virðist æskilegt að koma á fót nefnd, sem fjalli um slík málefni. Verði hún ráðgefandi aðili m. a. um aðbúnað starfsmanna og öryggi þeirra á vinnustað og annað það, sem til heilla má horfa fyrir báða aðila.

Um 11. gr.

Þarfnast ekki skýringa.